

ศิลปะการละครกับอุดมการณ์ชาติ: บทละครเรื่องพระร่วง พระราชนิพนธ์ใน
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะเครื่องมือสร้างเอกภาพ
และอัตลักษณ์ไทย*

THEATRICAL ART AND NATIONAL IDEOLOGY: KING VAJIRAVUDH'S
PHRA RUANG AS AN INSTRUMENT FOR CONSTRUCTING THAI UNITY
AND NATIONAL IDENTITY

*ชิษณุพงศ์ อินทรเกษม,¹ ณัฐนันท์ สารโก,²

Chi-sanupong Intharakasem,¹ Natthanan Sarigo²

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ประเทศไทย¹

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ประเทศไทย²

Faculty of Education, Srinakharinwirot University, Thailand¹

Patumwan Demonstration School, Srinakharinwirot University, Thailand²

*Corresponding author, E-mail: chisanupong@g.swu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทของศิลปะการละครในฐานะพลังทางวัฒนธรรมในการถ่ายทอดอุดมการณ์ชาติ ผ่านการศึกษาบทพระราชนิพนธ์เรื่อง พระร่วง ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ซึ่งทรงใช้ศิลปะและวรรณคดีเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างจิตสำนึกความเป็นชาติและความสามัคคีของประชาชน การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่ใช้ประกอบการวิเคราะห์แบ่งเป็นข้อมูลปฐมภูมิ คือตัวบทพระราชนิพนธ์ และข้อมูลทุติยภูมิ คือเอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบและสังเคราะห์เพื่ออธิบายความหมายเชิงอุดมการณ์ที่สะท้อนผ่านศิลปะการละคร

ผลการวิจัยพบว่า (1) บทละครสะท้อนทัศนคติเรื่อง “ความเป็นชาติไทย” ผ่านคุณค่าความจงรักภักดี ความรักชาติ และความสามัคคี ซึ่งเป็นรากฐานของเอกภาพแห่งชาติ (2) ภาพลักษณ์ของผู้นำในอุดมคติ โดยพระร่วงเป็นกษัตริย์ผู้ทรงคุณธรรม ปกครองด้วยเมตตา ความยุติธรรม และสติปัญญาแบบพ่อปกครองลูก ที่เป็นต้นแบบของภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม (3) คุณลักษณะของพลเมืองที่ดีที่ยึดมั่นในความกล้าหาญ กตัญญู และความเสียสละเพื่อส่วนรวม พร้อมทั้งยกย่องบทบาทสตรีไทยให้มีส่วนร่วมในการธำรงชาติ สะท้อนการเปลี่ยนผ่านของสังคมสู่ยุคใหม่ และ (4) ความเชื่อและพิธีกรรม ทำหน้าที่เป็นพลังทางจิตวิญญาณ ผสานคติพุทธและพราหมณ์-ฮินดู เพื่อเสริมสร้างเอกภาพและขวัญ

กำลังใจของชาติ กล่าวได้ว่า พระร่วง เป็นวรรณคดีที่หลอมรวมสถาบันพระมหากษัตริย์ ศาสนา และประชาชนไว้ในอุดมการณ์ชาตินิยมแบบราชา โดยศิลปะการละครทำหน้าที่เป็นพลังทางวัฒนธรรม ถ่ายทอดอุดมการณ์ชาติและคุณค่าทางจิตวิญญาณ อันนำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์และเอกภาพของความเป็นไทยอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ศิลปะการละคร, อุดมการณ์ชาติ, พระร่วง, อัตลักษณ์ความเป็นไทย, Soft Power

Abstract

This research article aims to analyze the role of dramatic arts as a cultural force in transmitting national ideology through the study of *Phra Ruang*, the royal drama composed by King Vajiravudh (Rama VI). The King employed art and literature as essential instruments for fostering national consciousness and unity among the people. The study adopts a qualitative research approach, utilizing both primary and secondary data. The primary data consist of the royal text of *Phra Ruang*, while the secondary data include relevant documents, articles, and academic research. Comparative and interpretive analyses were conducted to explain the ideological meanings reflected through the dramatic arts.

The findings reveal four key aspects: (1) The play reflects the concept of “Thainess” through the values of loyalty, patriotism, and unity, which form the foundation of national cohesion. (2) The ideal image of leadership is portrayed through King Phra Ruang, who rules with virtue, compassion, justice, and wisdom representing a paternalistic and moral model of leadership. (3) The characteristics of good citizens emphasize bravery, gratitude, and self-sacrifice for the common good, while also elevating the role of Thai women as active participants in national preservation, reflecting the transition toward modern society. (4) Beliefs and rituals function as spiritual forces that integrate Buddhist and Brahman-Hindu elements to strengthen national morale and unity. In conclusion, *Phra Ruang* represents a literary work that integrates the monarchy, religion, and the people within the framework of “Royal Nationalism.” The dramatic arts serve as a cultural power that communicates national ideology and spiritual values, ultimately fostering a sustainable sense of Thai identity and national solidarity.

Keywords: Theatrical Art, National Ideology, Phra Ruang, Thai Identity, Soft Power

บทนำ

บทพระราชนิพนธ์เรื่อง พระร่วง ทรงพระราชนิพนธ์โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ประมาณระหว่างปี พ.ศ. 2464–2466 ซึ่งเป็นช่วงปลายรัชกาล อันเป็นยุคที่สยามกำลังเปลี่ยนผ่านจากสังคมสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่รัฐชาติสมัยใหม่ (กรมศิลปากร, 2542; ภัชราพร ช้างแก้ว, 2530) พระองค์ทรงตระหนักถึงพลังของศิลปะ วรรณคดี และการละครในฐานะเครื่องมือทางวัฒนธรรม จึงทรงใช้ศิลปะเหล่านี้เป็นสื่อในการปลูกฝังอุดมการณ์ชาติ ความจงรักภักดี และความเป็นเอกภาพของประชาชน (กรรณภิมย์ สุวรรณานนท์, 2517; สุกัญญา สุจนายา, 2542)

บทละคร พระร่วง ดัดแปลงจากตำนานพื้นเมืองสุโขทัย ว่าด้วยเรื่องราวของกษัตริย์ผู้ทรงปัญญาและคุณธรรมสูงสุด ผู้เป็นแบบอย่างของผู้นำในอุดมคติ พระองค์ทรงแต่งขึ้นทั้งในรูปแบบ “บทละครพูดคำกลอน” และ “บทละครร้อง” เพื่อให้เหมาะสมกับการแสดงในโรงละครหลวงและโรงเรียนวังหน้า (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2467; อัญชลารักษ์ โกมลเสวิน, 2518) การแต่งบทละครนี้มิได้มุ่งเพื่อความบันเทิงเท่านั้น แต่เพื่อเป็นวรรณคดีเพื่อชาติ ที่ใช้ศิลปะการแสดงเป็นพลังทางวัฒนธรรมในการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นไทย (สุกัญญา สุจนายา, 2542; นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2557)

บริบททางสังคมในช่วงเวลานั้นอยู่ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2461–2463) ซึ่งกระแสชาตินิยมกำลังขยายตัว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมองเห็นความสำคัญของการสร้างจิตวิญญาณแห่งชาติ ผ่านศิลปวัฒนธรรม จึงทรงสถาปนากรมศิลปากรและโรงเรียนเพาะช่าง รวมทั้งพัฒนาโรงละครหลวง ให้เป็นศูนย์กลางของศิลปะและการละครไทยสมัยใหม่ (กรมศิลปากร, 2525; อัญชลารักษ์ โกมลเสวิน, 2518) ถือเป็นช่วงเวลา ศิลปะการละครถูกยกระดับให้เป็น Soft Power ทางวัฒนธรรมของสยาม ในการหล่อหลอมอุดมการณ์ชาติและอัตลักษณ์ความเป็นไทย (Nye, J. S., 2004; ภัชราพร ช้างแก้ว, 2530)

อย่างไรก็ตาม งานศึกษาที่ผ่านมา มักมุ่งวิเคราะห์ พระร่วงในเชิงวรรณศิลป์หรือเปรียบเทียบเชิงวรรณคดี โดยละเลยการมองบทละครในมิติของศิลปะการละครในฐานะพลังทางวัฒนธรรม ที่มีบทบาทในการหล่อหลอมอุดมการณ์ชาติและอัตลักษณ์ไทย ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งวิเคราะห์บทบาทของศิลปะการละครในพระร่วงในฐานะพลังทางวัฒนธรรม ที่ส่งผลต่อการหล่อหลอมความคิดและค่านิยมของผู้คน ตลอดจนสำรวจแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยผ่านศิลปะการแสดง

ผลการศึกษาคาดว่า จะช่วยให้เข้าใจมิติของวรรณคดีในฐานะวัฒนธรรมแห่งการสื่อสารที่เชื่อมโยงศิลปะ วรรณศิลป์ และอุดมการณ์ชาติไว้ในกรอบเดียวกัน อีกทั้งยังชี้ให้เห็นศักยภาพของศิลปะการละครในฐานะเครื่องมือทางวัฒนธรรมเพื่อการสร้างเอกภาพและจิตสำนึกแห่งความเป็นไทยอย่างลึกซึ้งและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ทัศนะเกี่ยวกับความเป็นชาติไทยที่ปรากฏในบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระร่วง
2. เพื่อวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของผู้นำที่ปรากฏในบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระร่วง
3. เพื่อวิเคราะห์คุณลักษณะของพลเมืองและบทบาทของชายหญิงในบทพระราชนิพนธ์เรื่อง พระร่วง
4. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมในบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระร่วง ในฐานะพลังทางวัฒนธรรมที่เสริมสร้างเอกภาพของชาติและอัตลักษณ์ความเป็นไทย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยนี้อาศัยกรอบแนวคิดจากสามฐานทางทฤษฎีหลัก เพื่อใช้ในการวิเคราะห์และตีความบทพระราชนิพนธ์เรื่อง พระร่วง ได้แก่

1. ทฤษฎีศิลปะการละครเชิงสังคม อ้างอิงแนวคิดของ Erving Goffman และ Richard Schechner ที่มองว่าการละครเป็นกระบวนการสื่อสารทางสังคม ซึ่งสะท้อนค่านิยม อุดมการณ์ และบทบาททางสังคมของผู้คน ผ่านการแสดง การกระทำ และสัญลักษณ์ (Goffman, E, 1959; Schechner, R, 2003) ดังนั้น การละครใน พระร่วง จึงถูกวิเคราะห์ในฐานะพื้นที่สื่อสารทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจ ผู้นำ และประชาชน

2. ทฤษฎีวรรณคดีกับอุดมการณ์ชาติ อ้างอิงแนวคิดของ Benedict Anderson เรื่อง Imagined Communities ซึ่งอธิบายว่าชาติเป็นชุมชนจินตกรรม ที่หล่อหลอมขึ้นจากภาษา วรรณกรรม และวาทกรรมทางวัฒนธรรม (Anderson, B, 1991) ร่วมกับแนวคิดชาตินิยมแบบราชา (Royal Nationalism) ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ที่เห็นว่า พระมหากษัตริย์คือศูนย์กลางแห่งเอกภาพของชาติ กรอบนี้ใช้วิเคราะห์ว่าพระร่วงทำหน้าที่หลอมรวมสถาบันกษัตริย์ ศาสนา และประชาชนเข้าด้วยกันผ่านศิลปะการละคร (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, กรมพระยา, 2540)

3. ทฤษฎีอำนาจทางวัฒนธรรมและ Soft Power ใช้แนวคิดของ Joseph Nye (2004) ที่อธิบายว่า Soft Power คือพลังการโน้มน้าวผ่านวัฒนธรรม คุณค่า และอุดมการณ์ มากกว่าการบังคับ โดยกำลัง การแสดงออกใน พระร่วง จึงถูกตีความว่าเป็นการใช้ศิลปะและวรรณคดีเป็นพลังทางวัฒนธรรม เพื่อปลูกฝังความภักดี ความรักชาติ และจิตสำนึกแห่งความเป็นไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งศึกษาบทบาทของศิลปะการละครในฐานะพลังทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดอุดมการณ์ชาติ ผ่านการวิเคราะห์บทพระราชนิพนธ์เรื่อง พระร่วง ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

1. ขั้นเตรียมการวิจัย

1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว วรรณคดีเรื่อง พระร่วง ศิลปะการละครไทย และแนวคิดอุดมการณ์ชาติ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยและคำถามการวิจัย

1.2 กำหนดวัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัยให้สอดคล้องกับประเด็นศึกษา

1.3 สร้างแบบฟอร์มบันทึกข้อมูลและแบบร่างตารางวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อใช้ในการเก็บและจัดหมวดหมู่ข้อมูล

2. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากพระราชนิพนธ์ พระร่วง ทั้งฉบับบทละครพูด คำกลอนและบทละครร้อง โดยอ้างอิงจากต้นฉบับที่พิมพ์เผยแพร่โดยกรมศิลปากรและสำนักหอสมุดแห่งชาติ

2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ รวบรวมเอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมในสมัยรัชกาลที่ 6 เพื่อใช้ในการตีความและเปรียบเทียบเชิงบริบท

2.3 บันทึกและจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นการวิจัย ได้แก่ (1) แนวคิดอุดมการณ์ชาติ (2) ภาพลักษณ์ของผู้นำ (3) คุณลักษณะของพลเมือง และ (4) ความเชื่อและพิธีกรรมในฐานะพลังทางวัฒนธรรม

3. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 วิเคราะห์เนื้อหาของบทพระราชนิพนธ์โดยใช้การตีความเชิงอรรถาธิบาย เพื่อค้นหาความหมายเชิงสัญลักษณ์และแนวคิดอุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในบทละคร

3.2 เชื่อมโยงข้อมูลตัวบทกับบริบททางสังคม การเมืองในสมัยรัชกาลที่ 6 เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะการละครกับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ชาติ

3.3 สังเคราะห์ผลการวิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบระหว่างมิติศิลปะ วรรณศิลป์ และอุดมการณ์ชาติ เพื่อจัดทำข้อสรุปเชิงแนวคิด

4. ขั้นตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

4.1 ใช้วิธี ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่ง ได้แก่ ตัวบทพระราชนิพนธ์ เอกสารประวัติศาสตร์ และผลงานวิชาการร่วมสมัย

4.2 ให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางวรรณคดีและศิลปะการละครตรวจสอบความสมเหตุสมผลของการตีความ เพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูลและผลการวิเคราะห์

5. ขั้นสรุปผลและนำเสนอข้อมูล

สังเคราะห์ผลการวิเคราะห์ตามประเด็นการวิจัยทั้งสี่ด้าน พร้อมจัดเรียงลำดับผลการศึกษามาเพื่อแสดงให้เห็นบทบาทของศิลปะการละครในฐานะพลังทางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมอุดมการณ์ชาติและสรุปแนวคิดสำคัญที่สะท้อนคุณค่าทางวัฒนธรรมของบทพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระร่วง*

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์บทพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระร่วง* ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อศึกษาทัศนะเรื่องความเป็นชาติไทย ภาพลักษณ์ของผู้นำ คุณลักษณะของพลเมือง บทบาทชาย-หญิง ตลอดจนความเชื่อและพิธีกรรมที่ปรากฏในเรื่อง ทั้งหมดสะท้อนให้เห็นว่า *พระร่วง* มิได้เป็นเพียงบทละครอิงประวัติศาสตร์ หากแต่เป็นวรรณคดีเพื่อชาติที่ผสมผสานศิลปะการละครเข้ากับแนวคิดเรื่องความเป็นไทย ความจงรักภักดี และความสามัคคีของประชาชน อันแสดงถึงพระอัจฉริยภาพของพระมหากษัตริย์ผู้ทรงใช้ศิลปะการละครเป็นพลังทางวัฒนธรรมในการปลูกฝังจิตสำนึกแห่งความเป็นไทยและธำรงเอกภาพของชาติอย่างมั่นคง ดังนี้

1. ทัศนะเกี่ยวกับความเป็นชาติไทย บทละคร *พระร่วง* สะท้อนทัศนะเรื่องความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมแห่งความจงรักภักดีและเอกภาพของชาติ แม้ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ประชาชนก็มีสำนึกแห่งการเป็น “ข้าเจ้า” ผู้พร้อมอุทิศชีวิตเพื่อปกป้องพระมหากษัตริย์และผืนแผ่นดิน ดังถ้อยคำว่า “อันชีวิตยอมยกถวายได้ และจะบรลีย์เพื่อรักภักดี” ซึ่งสื่ออุดมคติ “อยู่อย่างจงรัก ตายอย่างภักดี” อันเป็นรากฐานของความเป็นไทย บทละครยังสะท้อนความรักชาติและความหวงแหนแผ่นดิน ผ่านการต่อสู้กับอำนาจขอมและการสละชีพเพื่อเกียรติและเอกราชของชาติ แสดงให้เห็นว่าความรักชาติ ความสามัคคี และความภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์คือพลังหลอมรวมชาติ ทั้งสามสถาบัน ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ จึงเป็นหลักมั่นแห่งความเป็นไทยที่ดำรงอยู่คู่แผ่นดิน

2. ภาพลักษณ์ของผู้นำ บทพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระร่วง* ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแสดงให้เห็นถึง ภาพลักษณ์ของผู้นำในอุดมคติของชาติไทย ได้อย่างชัดเจน พระองค์ทรงใช้ศิลปะการละครเป็นสื่อสะท้อนแนวคิดทางการเมือง การปกครอง และจริยธรรมของผู้นำในอุดมคติ โดยเฉพาะ *พระร่วง* ซึ่งเป็นตัวแทนของกษัตริย์ผู้ทรงคุณธรรม มีทั้งความสามารถทางปัญญา ความเมตตาและความยุติธรรมในการบริหารแผ่นดิน ภาพของผู้นำในเรื่องนี้สามารถวิเคราะห์ได้สองมิติหลัก คือ การได้มาซึ่งอำนาจ และการใช้อำนาจ ซึ่งล้วนแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับประชาชนในลักษณะของความผูกพัน ความไว้วางใจ และความรักที่ตั้งอยู่บนรากฐานของคุณธรรมและความชอบธรรม ในด้านการได้มาซึ่งอำนาจ บทละครนำเสนอแนวคิดสองประการสำคัญ คือ การสืบสันตติวงศ์และการยินยอมของปวงชน ประการแรก *พระร่วง* ได้ครองเมืองละโว้ต่อจากบิดา ซึ่งแสดงถึงระบบ

สมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสมัยโบราณที่ผู้นำได้รับอำนาจโดยการสืบทอดสายราชสกุล โดยในบทละครตอนหนึ่งกล่าวว่า

“...ตัวเรานี้ควรที่จะสำราญ	เบิกบานในจิตหาไม่น้อย
пенพ่อเมืองเลื่องชื่อภาไกล,	ครองไทยละโว้ธานี.
ตั้งแต่บิดาลิ้นชีวิต	เพนทลายทศรอบครองบุรีศรี
โดยความนิยมยินดี	ในที่ดวงจินทราร...

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2542)

จากถ้อยคำดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการปกครองโดยสายเลือด ซึ่งเป็นที่ยอมรับของประชาชน เพราะพระร่วงทรงเป็นโอรสของพ่อเมืองผู้มีธรรม และเป็นพี่รักของราษฎร การสืบทอดสันตติวงศ์เช่นนี้ จึงไม่ใช่เพียงการสืบทอดอำนาจทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังเป็นการสืบทอดศรัทธาและความผูกพันระหว่างกษัตริย์กับประชาชน ซึ่งถือเป็นรากฐานของความมั่นคงทางสังคมและการเมืองในยุคนั้น ส่วนประการที่สองคือ การยินยอมของปวงชน ซึ่งปรากฏในตอนที่ยกมาข้างต้นและมหาราชครูกราบทูลเชิญพระร่วงขึ้นครองกรุงสุโขทัย โดยกล่าวว่า

“...ขอเดชะฝ่าลอองธุลีพระบาท	บงกษมาศปกเกล้าเกศา
ข้าขอกราบทูลพระกรุณา	ทราบบฝ่าพระบาทธุระ
ข้าเจ้าเสนาพฤธมาตย์	อีกทั้งทวยราษฎร์สโมสร
ระยอบนอบเคียรถวายกร	ทูลวอนพระองค์ผู้ทรงธรรม
ขอเชิญพระองค์ขึ้นทรงราชย์	เกลิงอาสน์สุโขทัยรังสรรค์
เพื่อผดุงไพร่ฟ้าประชานันต์	เกษมสันต์ทั่วแคว้นแดนไทย
ขอเชิญจรโลงแหล่งหล้า	เพนสง่าดังดวงมณีใส
พระเกียรติเกริกแคว้นแดนไกล	ทวยไทยพึงโพธิสมภาร...”

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2542)

ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่า การสถาปนาพระร่วงขึ้นเป็นกษัตริย์มิได้เกิดจากอำนาจเผด็จการหรือการสืบทอดสายเลือดเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการยอมรับร่วมกันของประชาชน ตามคติอเนกชนนิกรสโมสรสมมติ ซึ่งถือเป็นแบบแผนทางการเมืองไทยโบราณที่กษัตริย์ได้รับอำนาจโดยความเห็นชอบของราษฎร นับเป็นแนวคิดประชาธิปไตยในเชิงวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในโครงสร้างสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยสะท้อนว่า “อำนาจของกษัตริย์ย่อมตั้งอยู่บนความรักและศรัทธาของประชาชน”

ในด้านการใช้อำนาจของผู้นำ บทละครเรื่องนี้ได้เน้นย้ำว่าผู้ปกครองที่ดีต้องมีคุณธรรมและเมตตาธรรมเป็นหลัก พระร่วงมิได้ใช้อำนาจกดขี่หรือบังคับราษฎร หากแต่ทรงปกครอง

ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความห่วงใยประชาชนดังบิดาที่ดูแลบุตร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “บิดาธิปไตย” หรือ “พ่อปกครองลูก” ตัวอย่างเช่น บทละครตอนหนึ่งกล่าวว่า

“...อันชาวละโว้เวียงไทย	เหมือนลูกในไส้ทุกทั้งนั้น
แม้ภัยอยู่คงไม่ยอม	ให้ขอมจับกุมเป็นแม่นมั่น
ก็จะพลอยมอดม้วยไปด้วยกัน	ดังนั้นเหมือนภูผาลาญชีวา
เพราะถูกรักปวงประชาว่าชีวิต	จึงได้คิดหลักไปเสียดีกว่า
เพื่อตัดเหตุเภทภัยพาลา	ยอมม้วยมรณาลำพังตน
ขอเพียงให้เวียงละโว้รอด	ให้ชาวเราปลอดภัยอีกหน...”

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2542)

ข้อความนี้สะท้อนให้เห็นถึงพระเมตตาและความเสียสละของผู้นำที่พร้อมพลีชีพเพื่อประชาชน พระร่วงทรงวางตนเป็นพ่อเมือง ผู้ปกป้องลูกหลานให้พ้นภัยพาล โดยยึดหลักความยุติธรรม และความเมตตาเป็นสำคัญ พระองค์ไม่เพียงเป็นผู้ใช้อำนาจแต่ยังเป็นผู้ใส่ใจใจของราษฎร ที่สร้างแรงศรัทธาและความรักดีจากประชาชนด้วยการกระทำอันทรงคุณธรรม

อีกทั้งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงสะท้อนผ่านพระร่วงให้เห็นว่า ผู้นำในอุดมคติควรมีทั้งความเฉลียวฉลาด ความสามารถในการวางแผน การตัดสินใจอย่างรอบคอบ และความเสียสละเพื่อส่วนรวม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ตัวอย่างเช่น พระร่วงปฏิเสธการทำศึกที่ไม่จำเป็น เพื่อป้องกันความสูญเสียของราษฎร และหาทางออกด้วยสติปัญญาแทนการใช้กำลัง นับเป็นการเน้นให้เห็นว่าการปกครองด้วยปัญญาย่อมยั่งยืนกว่าการปกครองด้วยอำนาจ

ภาพลักษณ์ของผู้นำในบทพระราชนิพนธ์เรื่อง พระร่วง จึงเป็นภาพของกษัตริย์ที่ทรงอำนาจโดยชอบธรรม มีคุณธรรม ความเมตตา และความยุติธรรมเป็นหลักในการปกครอง พระองค์ทรงเป็นทั้งผู้นำโดยกำเนิด และผู้นำโดยศรัทธา ที่ได้รับความยอมรับจากราษฎรโดยแท้ เป็นแบบอย่างของผู้นำไทยในอุดมคติที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมุ่งถ่ายทอดให้ประชาชนยึดถือและน้อมนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการปกครองบ้านเมืองในยุคสมัยต่อมา

3. คุณลักษณะของพลเมืองและบทบาทของชาวยุญ คุณลักษณะที่เอื้อต่อการสร้างความเจริญแก่ชาติ ถือเป็นคุณลักษณะข้อพึงประสงค์ของพลเมือง ซึ่งเมื่อปฏิบัติแล้วจะนำมาซึ่งความมั่นคง และความผาสุกของประเทศชาติ บทพระราชนิพนธ์เรื่อง พระร่วง ได้สะท้อนแนวคิดนี้ผ่านคุณลักษณะสำคัญของพลเมืองไทย เช่น การเคารพผู้บังคับบัญชาและความกตัญญูต่อบุพการี โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงชี้ให้เห็นว่าประเทศชาติจำเป็นต้องมีผู้นำที่มีคุณธรรม ปัญญา และเมตตาธรรม เพื่อพาประชาชนสู่ความสงบสุข ดังตอนที่ประชาชนพร้อมใจกันอัญเชิญพระร่วงขึ้นครองราชย์ แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาและความยอมรับในผู้นำผู้มีความสามารถ ขณะเดียวกันความกตัญญูต่อบุพการีที่ถูก

นำเสนอผ่านตัวละครที่จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ยอมเสี่ยงชีวิตเพื่อปกป้องพระเกียรติและความมั่นคงของชาติ เช่น นายมันปิ่นยาวที่ทูลเตือนพระร่วงให้หนีภัยจากศัตรู การกระทำเช่นนี้แสดงถึงการรู้คุณและตอบแทนคุณด้วยความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดี และความเสียสละ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของพลเมืองดีตามแนวคิดของพระมหากษัตริย์นักปราชญ์พระองค์นี้

บัดนี้พญาเคโซ	คุมทัพใหญ่โตหาน้อยไม่
จะมาจับพ่อเจ้าเอาไป	ลงโทษที่ในนครธม
เชื่อว่าคิดคบขบถเจ้า	จึงเอาประจานเสียให้สม
เพื่อตัดการที่ไทยเจินยม	เปนมล่มจมแมนแล้วในคราวนี้...”

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2542)

ในขณะเดียวกันพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้บทพระราชนิพนธ์เรื่องพระร่วงเพื่อนำเสนอทัศนะเกี่ยวกับสถานการณ์และบทบาทของชายและหญิงในสังคมไทยยุคนั้น โดยเฉพาะความเป็นลูกผู้ชาย ซึ่งหมายถึงความกล้าหาญ ความอดทน และการอาสาเพื่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ดังที่ปรากฏในบทพระราชนิพนธ์ว่า “ขออาสาพ่อเจ้าจนตัวตาย” เป็นอุดมคติชายชาติทหารที่ต้องรักชาติยิ่งกว่าชีวิต

“...อันดูข้าไฉไรไม่ย่อท้อ	ต่อพวกศัตรูทั้งหลาย
<u>ขออาสาพ่อเจ้าจนตัวตาย</u>	<u>ยอมถวายชีวันอันพลี</u>
เลือดเนื้อร่างกายถวายไว้	ภายใต้ยุคลบทศรี
ไม่ขอยอมให้ขอมชาติปักษ์	มาย้ายเหยียบเล่นเช่นเดิมมา...”

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2542)

ส่วนสตรีไทยในสมัยรัชกาลที่ 6 ก็ได้รับการยกย่องให้มีบทบาททางสังคมมากขึ้น ไม่เพียงครองเรือน แต่ยังร่วมปกป้องบ้านเมือง เช่น นางจันทน์ มารดาของพระร่วง ที่กล่าวจะออกศึกเคียงข้างกองทัพอเพื่อขับไล่ขอม ภาพเหล่านี้สะท้อนถึงการเปลี่ยนผ่านของค่านิยมในยุคใหม่ที่สตรีมีสิทธิ์ มีเสียง และมีส่วนร่วมในการกิจเพื่อชาติทัดเทียมกับบุรุษ อันเป็นการปลูกฝังค่านิยมแห่งความเสียสละ ความรักชาติ และความร่วมแรงร่วมใจระหว่างชายหญิง ซึ่งล้วนมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกันคือการธำรงความมั่นคงและความรุ่งเรืองของชาติไทย

“...แต่อย่าลืมเราไฉไรแม่เป็นหญิง	ก็จะนั่งอยู่ไหนไม่ได้แน่
เราเป็นไทยเชื้อชาตินักรบแท้	อีกเป็นแม่พระร่วงพ่อเมืองไทย
เหตุผลนี้จะไปกับกองทัพ	ชิงชัยไล่ขับประยุทธ์ใหญ่...”

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2467)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดงทัศนะการมองโลกที่เปลี่ยนไปในพฤติกรรมของสตรีไทยที่มีความเป็นอยู่ตามแบบชาวตะวันตก กล่าวคือสตรีไทยเริ่มมีบทบาทเกี่ยวกับการเมืองมากขึ้น มีปาก มีเสียงเพิ่มขึ้น

4. ความเชื่อและพิธีกรรมในฐานะพลังทางวัฒนธรรม บทพระราชนิพนธ์เรื่อง พระร่วงสะท้อนความเชื่อของสังคมไทยโบราณที่ผสมผสานคติพุทธกับพราหมณ์-ฮินดูไว้อย่างกลมกลืน ความศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนาปรากฏชัดในฉากที่นางจันทน์เชิญข้าราชการสวดมนต์ก่อนออกรบ แสดงถึงผู้นำที่เป็นทั้งผู้นำทางการปกครองและทางจิตวิญญาณ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแทรกบทสวดภาษามคร เช่น “โย สมนิสินโน วรโพธิมูเล มารุ สเสน สุจิต วิเชย” เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์และสื่อถึงชัยชนะทางจิตใจของชาวไทยในยามศึก นอกจากนี้ยังสะท้อนค่านิยมการบวชในฐานะที่พึ่งทางจิตวิญญาณและเกราะคุ้มภัยทางศีลธรรม แสดงให้เห็นว่าพระพุทธรูปเป็นศูนย์กลางแห่งศรัทธาและความสงบสุขของสังคมไทย

“...ได้เอาจชัยพระอรหันต์
ถึงแม้ขอมตามมาถึงที่นี่

มากระพัตพึ่งอยู่เปนสุขซี
บางทีจะไม่กล้าทำร้าย...”

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2467)

บทละคร พระร่วง ยังสะท้อนความเชื่อในเทพเจ้าตามคติพราหมณ์-ฮินดูที่หลอมรวมอยู่ในวัฒนธรรมไทย เช่น ฉากที่พระร่วงและขุนนางประกอบพิธีบวงสรวงเทพเจ้าขอพรให้การตักน้ำส่งส่วยสำเร็จ โดยเอ่ยถึงพระนารายณ์ พระอิศวร พระพรหม ท้าวจตุโลกบาล พระเสื้อเมือง พระทรงเมือง และพระหลักเมือง พิธีกรรมดังกล่าวแสดงถึงการผสมผสานคติพราหมณ์กับวิถีไทยในการบวงสรวงเครื่องบัตร์พลี เพื่อความเป็นสิริมงคลและความสำเร็จ นอกจากนี้ การกล่าวถึงฤกษ์ยามว่า “วันนี้วันดีเป็นศรีวัน พระสุริยันเรืองรองผ่องศรี” ยังสะท้อนแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยรวมแล้ว พระร่วง แสดงโลกทัศน์แบบไทยที่เชื่อในพลังแห่งศรัทธาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งหล่อเลี้ยงวิถีชีวิตและความมั่นคงของชาติ

อภิปรายผล

ผลการศึกษาบทพระราชนิพนธ์เรื่อง พระร่วงของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ศิลปะการละครในรัชกาลที่ 6 เป็นพลังทางวัฒนธรรม ที่ทรงใช้เป็นเครื่องมือหล่อหลอมอุดมการณ์ชาติและจิตสำนึกความเป็นไทย การสร้างตัวละครพระร่วง ให้เป็นกษัตริย์ในอุดมคติที่เปี่ยมด้วยคุณธรรม จงรักภักดี และเสียสละเพื่อบ้านเมือง แสดงให้เห็นเจตนารมณ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการยกระดับวรรณคดีและศิลปะการละครให้ป็นสื่อสร้างชาติ ทั้งในด้านการเมือง การปกครอง และวัฒนธรรม (มัทนา เกษกมล, 2517; กรรณภิรมย์ สุวรรณานนท์, 2517) โดยพระองค์ทรงตระหนักถึงบทบาทของศิลปะการละครในฐานะสื่อวัฒนธรรม

ของชาติ ที่สามารถถ่ายทอดแนวคิดและอุดมการณ์ให้ประชาชนเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งและเข้าถึงง่ายกว่า การสื่อสารทางการเมืองโดยตรง (จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา, 2544)

เนื้อหาของพระร่วงยังสอดคล้องกับแนวคิดชาตินิยมแบบราชา (Royal Nationalism) ที่พระองค์ทรงใช้วรรณศิลป์เป็นเครื่องมือในการผสมผสานความจงรักภักดี ความสามัคคี และศรัทธา ในศาสนาเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างเอกภาพของชาติในช่วงเวลาที่ประเทศกำลังเผชิญแรงกดดันจากอิทธิพล ตะวันตก (ภัชราพร ช้างแก้ว, 2530; อัญชลารักษ์ โกมลเสวิน, 2518) พระร่วงในบทละครจึงเป็น ทั้งแบบอย่างผู้นำและสัญลักษณ์ของอุดมการณ์ชาติ ที่ผสมผสานความชอบธรรมทางการเมือง (การสืบราชสันตติวงศ์) เข้ากับการยินยอมของประชาชน (อเนกชนนิกรสโมสรสมมติ) อันสะท้อน การพัฒนาแนวคิดประชาธิปไตยแบบไทยในระยะต้น (มัทนา เกษกมล, 2517) ขณะเดียวกัน การใช้ พิธีกรรม บทสวดมนต์ และการบวงสรวงเทพเจ้าในบทละคร ยังสะท้อนความเชื่อในพุทธและพราหมณ์ ฮินดู ซึ่งเป็นรากฐานทางจิตวิญญาณของสังคมไทย และส่งผลให้ศิลปะการละครทำหน้าที่เป็นพื้นที่ ศักดิ์สิทธิ์ในการหล่อหลอมและธำรงจิตสำนึกแห่งความเป็นชาติ (สมศรี ชัยวณิชยา, 2536; สุกัญญา สุข ฉายา, 2542)

ศิลปะการละครในพระร่วงจึงทำหน้าที่สื่อสารคุณค่าทางวรรณศิลป์ควบคู่กับอุดมการณ์รัฐชาติ กล่าวคือความเป็นไทย ไม่ได้อยู่เพียงในถ้อยคำ แต่ปรากฏในลีลาท่ารำ เสียงเพลง และพิธีกรรม ที่ผูกพันกับชีวิตประจำวันของผู้คน (กิริติ เกียรติยากร, 2546; จรัสพิมพ์ ศิริมาตร, 2554) การประสาน ระหว่างพุทธศาสนา ศิลปะ และความเชื่อทำให้เกิดภาพสะท้อนของชาติ ในเชิงจิตวิญญาณ ซึ่งเป็น แนวคิดสำคัญของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการสร้างชาติทางวัฒนธรรม (Cultural Nation) มากกว่าชาติทางการเมือง (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2526; กัญญารัตน์ เวช ศาสตร์, 2524)

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิดและอุดมการณ์ชาติที่ปรากฏในบทพระราชนิพนธ์เรื่อง พระร่วง ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผลการศึกษาพบว่า พระองค์ทรงใช้ ศิลปะการละครเป็นสื่อในการหล่อหลอมจิตสำนึกความเป็นชาติ โดยแสดงให้เห็นทัศนะสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ การเน้นความจงรักภักดี ความรักชาติ และความสามัคคีของประชาชนในฐานะหัวใจของ ชาติ การเสนอภาพลักษณ์ของผู้นำในอุดมคติที่มีคุณธรรม ปกครองแบบพ่อปกครองลูก และได้รับการ ยอมรับจากปวงชน การสะท้อนคุณลักษณะของพลเมืองที่กล้าหาญ กตัญญู เคารพผู้บังคับบัญชา และ เสียสละเพื่อส่วนรวม รวมทั้งเปิดมิติใหม่ให้สตรีมีบทบาทร่วมในการปกป้องชาติ และการแสดงความเชื่อ ในพิธีกรรมทางพุทธ พราหมณ์ฮินดู ซึ่งทำให้ศิลปะการละครกลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในการเสริมสร้าง ขวัญและเอกภาพของชาติ โดยสรุปพระร่วงคือวรรณคดีที่สะท้อนแนวคิดชาตินิยมแบบราชา (Royal

Nationalism) ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์ ศาสนา และประชาชน เพื่อสร้างเอกภาพของชาติและธำรงอัตลักษณ์ความเป็นไทยอย่างมั่นคง

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1) ด้านการศึกษา ควรนำบทพระราชนิพนธ์เรื่อง พระร่วง ไปใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ในรายวิชาภาษาไทยและสังคมศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านวรรณคดีควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรมความรักชาติ และความสามัคคีของผู้เรียนผ่านศิลปะการละคร

2) ด้านวัฒนธรรม ควรส่งเสริมการนำบทละครเรื่อง พระร่วง ไปจัดแสดงในรูปแบบละครเวทีร่วมสมัย เพื่อให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปได้เข้าถึงคุณค่าของวรรณคดีไทย และเห็นบทบาทของศิลปะการละครในการสร้างสำนึกทางวัฒนธรรมและอุดมการณ์ชาติ

2.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยต่อไป

ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างบทพระราชนิพนธ์เรื่อง พระร่วง กับพระราชนิพนธ์เรื่องอื่นของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น หัวใจนักรบ และ วิภาพ

พระสมุทร เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับชาติและบทบาทของศิลปะการละครในผลงานพระราชนิพนธ์อย่างรอบด้านยิ่งขึ้น

3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

3.1 ด้านวัฒนธรรมและศิลปะ ภาครัฐ เช่น กระทรวงวัฒนธรรม ควรเชื่อมโยงนโยบายอนุรักษ์และพัฒนาศิลปะการละครไทยกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ความเป็นไทย โดยสนับสนุนการสร้างสรรค์และดัดแปลงบทละคร พระร่วง ในรูปแบบร่วมสมัย เพื่อปลูกฝังสำนึกทางวัฒนธรรมและความรักชาติในเยาวชน

3.2 ด้านการศึกษาและการเรียนรู้ กระทรวงศึกษาธิการควรบรรจุ พระร่วง ในหลักสูตรวรรณคดีไทยหรือศิลปะการละคร พร้อมส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ เช่น การแสดงละคร การอ่านวรรณคดีวิเคราะห์ และเวิร์กช็อปละครกับอัตลักษณ์ชาติ เพื่อบูรณาการศิลปะ วรรณกรรม และคุณค่าทางสังคม

3.3 ด้าน Soft Power และความร่วมมือทางวัฒนธรรม รัฐบาลควรผลักดันศิลปะการละครไทยในยุคทศวรรษ Thai Soft Power ด้วยการเผยแพร่บทละคร พระร่วง สู่วะทีนานาชาติ เช่น การแปลและจัดแสดงในต่างประเทศ หรือบรรจุในเทศกาลศิลปะร่วมสมัย เพื่อยกระดับภาพลักษณ์วรรณคดีไทยในฐานะสื่อทางวัฒนธรรมของชาติ

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2525). พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการละครไทย. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- กรมศิลปากร. (2542). บทพระราชนิพนธ์เรื่องพระร่วง ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.
- กรรณภิรมย์ สุวรรณานนท์. (2517). พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย. ใน วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กัญญารัตน์ เวชศาสตร์. (2524). พระร่วงโรจนฤทธิ์และพระปฐมเจดีย์. ใน สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการฉลองวันพระราชสมภพครบ 8 รอบ และ 100 ปี ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.
- กীরติ เกียรติยากร. (2546). จดหมายเหตุพระราชประวัติ (บางตอน) ในพระบาทสมเด็จพระศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร: จดหมายเหตุ.
- จรัสพิมพ์ ศิริมาตร. (2554). ทศนะและกลวิธีแสดงทศนะในพระราชนิพนธ์บทร้อยกรองขนาดสั้นในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา. (2544). วรรณคดีการแสดง. กรุงเทพมหานคร: คลังนาวิทยา.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2557). พระร่วงกับการเมืองแห่งการสร้างชาติ. วารสารศิลปวัฒนธรรม, 36(4), 45-56.
- พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2467). บทละครเรื่องพระร่วง. กรุงเทพมหานคร: ไทยเชชม.
- _____. (2467). พระร่วง: บทละครพูดคำกลอน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.
- _____. (2526). เทียบเมืองพระร่วง. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยเชชม.
- _____. (2542). บทละครพูดคำกลอนพระร่วง. กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ.
- ภัชราพร ช่างแก้ว. (2530). พุทธศาสนากับการก่อตัวของรัฐไทยแบบใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6. ใน วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มัทนา เกษกมล. (2517). การวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์เรื่องการเมืองและการปกครองในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2468). ใน วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมเด็จพระเจ้า ดำรงราชานุภาพ, กรมพระยา. (2540). ความทรงจำเรื่องความเป็นมาของชนชาติไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ต้นฉบับ.

- สมศรี ชัยวนิชยา. (2536). คติความเชื่อเรื่องพระร่วงในงานเขียนประวัติศาสตร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 1–รัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2325–2468). ใน *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุกัญญา สุธงษา. (2542). พระร่วง: วีรบุรุษในประวัติศาสตร์ และวีรบุรุษทางวัฒนธรรม. ใน *ภาษาและวรรณคดีไทย*. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัญชลารักษ์ โกมลเสวิน. (2518). ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453–2468). ใน *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Anderson, B. (1991). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism (Revised ed.)*. London: Verso.
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. New York: Doubleday.
- Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. New York: Public Affairs.
- Schechner, R. (2003). *Performance theory (Revised and expanded ed.)*. London: Routledge.